

Poznań, 22.08.2023r.

dr hab. inż. arch. Agata A. Gawlak, prof. PP
Instytut Architektury, Urbanistyki i Ochrony Dziedzictwa
Wydział Architektury, Politechnika Poznańska

RECENZJA ROZPRAWY DOKTORSKIEJ

Rola architektury w wychodzeniu z bezdomności. Pomoc dla osób wykluczonych w Polsce

Autor: mgr inż. arch. Magdalena Podczaska
Promotor: prof. dr hab. inż. arch. Ewa M. Kuryłowicz
Dyscyplina naukowa: architektura i urbanistyka

1. Podstawa opracowania recenzji

Recenzja została sporządzona na podstawie:

- pisma Przewodniczącej Rady Dyscypliny Naukowej Architektura i Urbanistyka Politechniki Warszawskiej z dnia 14 lipca 2023 roku prof. dr hab. inż. arch. K. Solarek,
- Uchwały Rady Dyscypliny Naukowej Architektura i Urbanistyka Politechniki Warszawskiej z dnia 27 czerwca 2023 roku,
- umowy o dzieło na recenzję doktorską.

2. Przedmiot recenzji

Przedmiotem recenzji jest rozprawa doktorska autorstwa p. mgr inż. arch. Magdaleny Podczaskiej pt. „Rola architektury w wychodzeniu z bezdomności. Pomoc dla osób wykluczonych w Polsce”. Promotorem rozprawy jest prof. dr hab. inż. arch. Ewa M. Kuryłowicz.

3. Ocena merytoryczna rozprawy

3.1 Struktura rozprawy

Dysertację stanowi opracowanie o objętości 309 stron, w języku polskim. Składa się z 14 rozdziałów (w tym rozdziału 0), w pracy zawarto 8 tabel (w tym dwóch w formie załączników), 51 fotografii oraz 83 pozycji bibliograficznych.

Rozprawa doktorska została napisana w sposób dobrze ustrukturyzowany i przejrzysty.

Forma pracy, układ i zakres odpowiadają wymaganiom stawianym opracowaniom naukowym, w szczególności dysertacjom doktorskim.

3.2 Przedmiot, cel, teza

Autorka stawia tezę: „Odpowiednie formy mieszkalnictwa stanowić mogą wkład architektury i architektów w zatrzymanie procesu wykluczenia osób bezdomnych”.

Dla udowodnienia tezy przeprowadza wywód wychodząc znacznie poza ramy swojej dyscypliny (architektura i urbanistyka).

Autorka, poprzez swój wywód, przedstawia architekturę w aspekcie misji i powinności, jako narzędzie, które zarówno metaforycznie, jak i praktycznie przywraca godność, i które daje poczucie bezpieczeństwa. Wskazuje m.in., iż system prawny stwarza podstawy i ramy dla działalności architekta ukierunkowanej na tworzenie rozwiązań formalnych i funkcjonalnych wspierających osoby w tzw. kryzysie bezdomności. Rozprawa, choć nie wprost, zawiera w sobie, fundamentalne pytania o rolę architekta, o potencjał jaki w sobie posiada ta profesja.

3.3 Metodologia

Praca ma charakter teoretyczny. Autorka prowadzi spójny i obszerny wywód, stosując studia literaturowe (tzw. desk research) oraz analizy opisowe, opierając się na metodyce kontekstowego odkrywania i przetwarzania wiedzy. W oparciu o przyjętą metodologię wykorzystuje takie techniki badawcze jak: opis, wyjaśnienia, interpretacja, badania literaturowe, analiza i krytyka piśmiennictwa, analiza dokumentacji i aktów prawnych, wizyty studyjne i obserwacje. Wszystkie te działania badawcze prowadzą do realizacji celu niniejszej pracy.

3.4 Charakterystyka poszczególnych rozdziałów. Uwagi krytyczne.

Pracę stanowi 13 rozdziałów. Poniżej omówiono ich zawartość merytoryczną, formując jednocześnie uwagi i wnioski.

W rozdziale „0” autorka uzasadnia cel podjętych przez siebie badań oraz ich zakres.

W sposób dość okrojony przedstawia stan badań w podjętej tematyce ograniczając się jedynie do dwóch stron wywodu (str.19-20).

Autorka wskazuje w tym samym rozdziale zakres terytorialny oraz czasowy prowadzonych przez siebie badań, jednak nie przedstawia uzasadnienia dla podjętych decyzji / ograniczeń badawczych.

Dalej, podaje sformułowaną przez siebie tezę pracy oraz stawia siedem pytań badawczych. W obu przypadkach nie przedstawia komentarza / omówienia.

W rozdziale „1.0 Wstęp” Autorka omawia temat pracy, odnosząc się do sytuacji w Polsce, nawiązuje do programu *Housing First* oraz m.in. odwołuje się do słów Maxa Horkheimera odnośnie prowadzenia interdyscyplinarnych badań naukowych. Rozdział ma jedynie 2,5 str. W ocenie recenzenta, z uwagi na zawartość merytoryczną oraz objętość, mógłby z powodzeniem stanowić uzupełnienie rozdziału „0”.

Rozdział „2.0 Bezdomność jako zjawisko obecne w społeczeństwie” Autorka w sposób bardzo rzetelny przedstawia definicję, genezę, uwarunkowania legislacyjne związane z bezdomnością.

Rozdział został napisany z dużą skrupulatnością i wrażliwością badawczą.

Rozdział „3.0 Bezdomność, a wykluczenie społeczne” mógłby stanowić z powodzeniem kolejny podrozdział rozdziału 2.0. Łączy się z nim wprost jeśli chodzi o sam tytuł, jak i zawartość merytoryczną. Autorka odnosi się w nim zarówno do zapisów normatywnych i legislacyjnych, jak i interpretacji filozoficznych (R. Ingarden), czy nawet duchowych (K. Wojtyła).

W ocenie recenzenta, oceny moralne jak i płaszczyzna duchowa, mogłyby pozostać poza spectrum rozważań w niniejszej dysertacji. Dalej Autorka odnosi się do aspektów behawioralnych związanych z bezdomnością, analizując m.in. zachowania ludzkie wobec bezdomności, metody przeciwdziałania wykluczeniu czy definiuje społeczną odpowiedzialność.

W podrozdziale „3.3 Wykluczenie społeczne osób bezdomnych w aspekcie braku dostępności lokali mieszkaniowych” nawiązuje do polityki mieszkaniowej i braku dostępności mieszkań.

Rozdział „4.0 Zjawisko bezdomności w Europie i Unii Europejskiej” przedstawia ciekawe dane statystyczne dot. zarówno liczby osób bezdomnych jak i sposobu ich liczenia. Doktorantka pisze cyt. „Społeczeństwo Cesarstwa Rzymskiego, jako jedno z pierwszych społeczeństw Europy, podjęło się opieki nad najuboższymi, sierotami, dziećmi niechcianymi i niepełnosprawnymi”. Powyższe wywodzi na podstawie: H. Markiewiczowa, Rozwój społecznej działalności opiekuńczej na ziemiach polskich, seminarium, druk t.28, Akademia Pedagogiki Specjalnej im. M. Grzegorzewskiej, Warszawa 2010 r., s. 274. W cytowanym dokumencie faktycznie są wzmianki na ten temat, bez wskazania dalszych źródeł. Natomiast biorąc pod uwagę obszar Cesarstwa Rzymskiego i czas jego trwania, należy również wskazać przeciwstawne postawy, gdy również w czasach Cesarstwa Rzymskiego opieką otaczano głównie wojowników, a osoby chore, bezbronne często pozostawiano bez opieki na pewną śmierć.

Dalej (rodz. 4.2.1) Autorka opisuje kategorie bezdomności. Ta część pracy powinna znaleźć się w opinii recenzenta w rozdziale 2.0. Tym bardziej, że stanowi ona tutaj nieuzasadniony przerywnik w prezentacji dalszej części danych liczbowych (lepiej, żeby były zaprezentowane w sposób ciągły, a treść rozdziału pozostała adekwatna do jego tytułu).

Rozdział „5.0 Zarys historii pomocy osobom ubogim i bezdomnym w zakresie mieszkalnictwa” jest bardzo istotny z punktu widzenia podjętej tematyki. W niniejszym rozdziale autorka przywołuje także początek myśli społecznej (A. F. Modrzewski) oraz przykłady dobroczynności (A. Trzebnicki). Niektóre podrozdziały np. 5.3.3. zawierają dosłownie dwa zdania, co wg recenzenta należałoby skorygować. Dalej Autorka szczegółowo omawia sieć jednostek opiekuńczych w m. Warszawa (schroniska, przytulki, szpitale etc.) od czasów średniowiecznych do XX w. włącznie.

Autorka bardzo wnikliwie, opierając się o bogate źródła naukowe i popularno-naukowe zebrała wiedzę nt. różnych instytucji zajmujących się pomocą. Pewien niedosyt jest natomiast wywołany brakiem przekazu ikonograficznego w tym rozdziale, który mógłby przybliżyć formę, architekturę wymienianych obiektów. Przydatne z pewnością okazałyby się także mapy miasta z naniesionymi lokalizacjami omawianych obiektów.

Powyższe dotyczy również kolejnych podrozdziałów w tym w szczególności „5.4 Początek architektury socjalnej w Europie i w Polsce (początek XX wieku – 1939 r.” czy „5.4.1 Architektura Ernst’a May’a realizowana w latach 1919 – 1925 we Wrocławiu”.

Rozdział „6.0 Architektura mieszkaniowa dla osób ubogich zagrożonych bezdomnością. Budownictwo socjalne” zawiera omówienie nurtu utopijnego, partycypacyjnego w budownictwie socjalnym. Biorąc pod uwagę tytuł rozdziału 6.0 wydaje się, że rozdziały 5.3.8 – 5.6 powinny się również zawierać w „6.0” bo dotyczą form architektury mieszkaniowej. Tym bardziej, że rozdział 5.0 liczy ponad 70 str., podczas gdy rozdział 6.0 jedynie 8 str. W rozdziale 6.0 również brakuje materiału ilustracyjnego.

Rozdział „7.0 Zabudowa mieszkaniowa dla osób bezdomnych – współczesne formy mieszkalnictwa. Europa i Polska” stanowi bardzo ciekawe omówienie wielu selektywie wybranych przykładów. Wydaje się natomiast, że dość podstawowe pojęcia związane z definicją architektury mieszkaniowej, czy samej architektury nie są tu niezbędne. Autorka, z wyprzedzeniem wprowadza omówienie obowiązujących aktów prawnych.

W opinii recenzenta ten rozdział doskonale łączy się z rozdziałem 11.0, gdzie omówione zostały definicje poszczególnych form zamieszkania. Zarówno rozdz. 7.0 jak i 11.0 powinny się jednak znaleźć w pierwszej części pracy. Stanowią one integralną część tzw. stanu badań / stanu wiedzy.

Rozdział „8.0 Aktualna sytuacja osób bezdomnych w placówkach tymczasowych na terenie Polski” przedstawia dane statystyczne dot. sytuacji mieszkaniowej osób w bezdomności na terenie województwa mazowieckiego i dolnośląskiego.

Następnie Autorka prezentuje istotny efekt swojej pracy badawczej tj. wnioski z analiz istniejących i wybranych przez siebie schronisk i noclegowni na terenie woj. mazowieckiego (Płock – 1 obiekt i Warszawa – 1 obiekt) oraz dolnośląskiego (Wrocław - 5 obiektów).

Autorka nie wskazuje jednak metody selekcji obiektów do przeprowadzonych przez siebie kwerend terenowych. Autorka przedstawia syntetyczne informacje nt. każdego z wizytowanych obiektów, uzupełnione bogato zdjęciami dokumentującymi poszczególne budynki.

W tym rozdziale po raz pierwszy w dysertacji pojawiają się zdjęcia czy rysunki (zdjęcia rzutów) obiektów architektonicznych. Autorka słusznie wzmiankuje, iż większość obiektów tego typu znajduje się w budynkach adaptowanych do nowej funkcji.

W ocenie recenzenta warto rozważenia byłoby ujęcie części analitycznej w sposób usystematyzowany, być może tabelaryczny, gdzie poszczególne dane nt. omawianych obiektów mogłyby być ze sobą porównywane.

Gdyby Autorce podczas wizyt studyjnych udało się uzyskać wiedzę nt. parametrów powierzchniowych poszczególnych funkcji w obiektach oraz nt. sposobu ich skomunikowania, mogłoby to stać się wytyczną do próby nakreślenia rekomendacji projektowych dla architektów, a przeprowadzone studia miałyby charakter bardziej aplikacyjny.

Autorka omawia również metodę partycypacji w projektowaniu. W opinii recenzenta, warto rozważyć przeprowadzenie badań w formie ankiet, wywiadów, obserwacji użytkowników odwiedzanych obiektów, aby pozyskać jeszcze bardziej cenny materiał badawczy do tworzenia wytycznych projektowych dla budynków projektowanych z myślą o osobach bezdomnych. Mimo, iż Autorka tłumaczy w dalszej części dysertacji (Podsumowanie), iż celowo zrezygnowała z metody ankietowej, wychodząc z założenia, że potrzeby wszystkich ludzi wobec przestrzeni zamieszkania są tożsame.

Trudno się do końca z tym założeniem zgodzić. Tym bardziej, że w jednym z kolejnych rozdziałów („12.1.2.1 praktyka studencka w Rural Studio (USA)”) Autorka sama wskazuje na wagę partycypacji w projektowaniu. Wydaje się, że w przypadku architektury mającej wspierać wychodzenie z bezdomności, dialog z użytkownikiem ma dużo większy potencjał, może spełnić rolę terapeutyczną i stanowić narzędzie do próby przywrócenia poczucia godności i akceptacji w społeczeństwie. Stąd warto byłoby rozważyć takie spojrzenie na problematykę projektowania obiektów, które także w fazie procesu projektowego czy przedprojektowego włącza, uwzględnia i wspiera.

Przedstawione przez Autorkę wnioski z odbytej kwerendy pozostają na dużym poziomie ogólności, cyt. „Jednym z wniosków jest to, że osoby bezdomne powinny mieć godne warunki do życia – dostęp do własnej przestrzeni mieszkalnej, tak aby móc pokonać bezdomność, rozwijać się i tworzyć nową jakość swojego życia. Odpowiednie warunki lokalowe i dostępność opieki w różnych obszarach pomocy (opieka zdrowotna, doradztwo zawodowe, szkolenia i kursy) mogą trwale przyczynić się do polepszenia sytuacji życiowej osób bezdomnych, które oprócz fachowej pomocy mogą liczyć na kontakt z drugim człowiekiem, otwartym na jego indywidualne potrzeby”. W zasadzie nie wnoszą one nic nowego, ponad ustalone wcześniej i wykazane także w pracy tezy, mimo, że Autorkę cechuje ogromna wrażliwość i dojrzałe podejście do podjętego tematu badawczego.

W rozdziale „9.0 Współczesne wzorcowe modele architektury mieszkaniowej przeznaczonej dla osób bezdomnych. Polska i Europa” Autorka przedstawia modelowe i współczesne rozwiązania, wśród których są zarówno nowoprojektowane budynki, jak i adaptacje / modernizacje.

Tutaj wątpliwość recenzenta budzi ponownie brak materiału ilustracyjnego, jak i pewien brak logiki w przypadku omawiania problemu na przykładzie Finlandii.

W rozdziale „9.2.2.1 Zabudowa mieszkaniowa długoterminowa” Autorka omawia wybrane przykłady fińskie, dalej przechodzi do omówienia przykładów z Wielkiej Brytanii, Danii etc. by na str. 229 powrócić do fińskich uwarunkowań legislacyjnych w rozdz. „9.3 Mieszkania indywidualne w programie housing first jako element polityki mieszkaniowej Finlandii – działalność fundacji Y-Foundation” oraz „9.4 dane ekonomiczne, a efektywność działań na przykładzie Finlandii”.

Jest to być może zamierzony zabieg, natomiast obniża czytelność wywodu.

W rozdziale „10 Ewolucja form mieszkaniowych przeznaczonych dla osób bezdomnych w kontekście potrzeb jej mieszkańców oraz przestrzeni w jakiej obiekt jest usytuowany” Autorka omawia wybrane przez siebie trendy i koncepcje obecne w architekturze i urbanistyce, tj. partycypację, projektowanie zrównoważone czy projektowanie uniwersalne. Następnie przechodzi do omówienia projektowania proekologicznego, w tym jednym przypadku odwołuje się do konkretnych przykładów (osiedle mieszkaniowe w dzielnicy Kazimijja w Bagdadzie).

Wydaje się, że te trendy, obecne w projektowaniu od dłuższego czasu, winne być omówione w kontekście tematu pracy czyli obiektów projektowanych dla użytkowników bezdomnych.

Dalej Autorka omawia idee nowego urbanizmu, wartości integracyjne i społeczną rolę ulic. Następnie w krótkim akapicie (ale potraktowanym aż jako cały podrozdział) odwołuje się do przykładu osiedla mieszkaniowego w dzielnicy Lewisham w Londynie (ponownie bez materiału ilustracyjnego).

Następnie Autorka omawia, tym razem bardzo słusznie z punktu podjętej tematyki, ideę projektowania inwestycji niskobudżetowych, alternatywnych form mieszkaniowych o niskim koszcie wznoszenia i eksploatacji. Szkoda, iż robi to w bardzo krótkim fragmencie pracy, gdyż te zagadnienia mają niezwykle potencjał mogący wpłynąć na wydajność oraz wzrost inwestycji projektowanych dla osób w kryzysie bezdomności. Tu wartoby odwołać się nie tylko do J. Łątki, ale co najmniej do Shigeru Bana czy Alejandro Araveny, a w dalszej części np. do osiągnięć Anne Lacaton i Jean-Philippe Vassal.

Rozdział „11.0 Efektywność architektury mieszkaniowej w relacji do programu wychodzenia z bezdomności. Polska i Europa – wybrane przykłady” odnosi się do systematyki i typologii form mieszkaniowych dla osób bezdomnych wraz z ich omówieniem na wybranych przykładach (definicja schroniska, noclegowni etc.). Ten rozdział zawiera przykłady ilustrowane zdjęciami, co zdecydowanie ułatwia zrozumienie treści.

W ocenie recenzenta ten rozdział powinien zostać zamieszczony w pierwszej części pracy, również ze względu na to, że omawianymi terminami Autorka posługuje się w pracy wcześniej (szczególnie rozdział 7.0).

Rozdział „12.0 Wnioski” zawiera część podsumowania dot. uwarunkowań legislacyjnych, postulatów formalnych, aspektów etycznych związanych z zawodem architekta, jak i rekomendacje projektowe (w tym omówienie praktyk studenckich i podkreślenie roli edukacji architektonicznej).

Autorka stara się w sposób bardzo wszechstronny omówić potencjał i metody działań wielu instytucji, którym co do zasady powinny przyświecać spójne cele.

Rozdział „13. Podsumowanie pracy” stanowi pewną klamrę, choć pozostawia pewien niedosyt, związany głównie z dość skrótową formą, a przede wszystkim Autorka w sposób nie dość czytelny wykazuje, jak przeprowadzony wywód naukowy wprost doprowadził do udowodnienia postawionej na początku dysertacji tezy.

Natomiast nie trudno nie zgodzić się z samą Autorką, że praca ma bardzo duże znaczenie społeczne, stanowi ważny głos w dyskusji na temat radzenia sobie z problemem bezdomności na wielu płaszczyznach. To, co w ocenie recenzenta jest zastanawiające, czyli poświęcenie nieproporcjonalnie dużej uwagi aspektom legislacyjnym czy politycznym, a o wiele mniej warsztatowi architekta i samemu projektowaniu, w gruncie rzeczy czyni z niniejszej pracy bardziej skuteczne narzędzie.

Recenzent zgadza się, że praca może stanowić formę dialogu na wielu płaszczyznach z władzami samorządowymi czy instytucjami pozarządowymi, bo traktuje o problemie w sposób holistyczny i punktu widzenia prowadzenia określonych polityk, również aplikacyjny.

Powyższa analiza treści poszczególnych części pracy zawiera w sobie element nie tylko omówienia ich zawartości merytorycznej, ale komentarze / uwagi krytyczne związane m.in. z prezentacją logiczną tych treści. W opinii recenzenta, wartość merytoryczna pracy jest bardzo wysoka (patrz. pkt. 3.5-2.6), a komentarz odnosi się głównie do sfery technicznej i nie podważa wysokiej jakości wywodu / uwagi recenzenta mają charakter dygresyjny i nie umniejszają wartości pracy.

Na pozytywną ocenę zasługuje decyzja Autorki o konsekwentnym stosowaniu wprowadzenia oraz podsumowania dla każdego z rozdziałów. To zdecydowanie ułatwia zrozumienie intencji Autorki, celu oraz logiki pracy, tym bardziej, że jak wskazano powyżej, niektóre rozdziały czy podrozdziały mogłyby zostać przedstawione w innej kolejności dla lepszej czytelności pracy.

3.5 Ocena wartości naukowej. Pozostałe uwagi krytyczne

Dysertacja stanowi studium o bardzo dużej wrażliwości badawczej. Bardzo wysoko należy ocenić aktualność podjętego tematu, jak i przedstawione konkluzje.

Jak dowodzi sama doktorantka, bezdomność jest procesem bardzo złożonym i wielopłaszczyznowym. Można nawet uciec do stwierdzenia, że czasem może być bardziej stanem ducha. Jeżeli, jak wykazuje Autorka, bezdomność jest skutkiem (przyczynami, jak podaje, są konflikty rodzinne, uzależnienia etc.), to być może postawiony problem należy zrewidować, żeby nie szukać rozwiązania dla skutków ale właśnie dla przyczyn, a wspierającą rolę architektury obiektów dla osób bezdomnych relatywizować w zależności od genezy / przyczyny bezdomności.

Ważne, w ocenie Autorki, jest zwrócenie uwagi na profilaktykę, w tym wypadku działania wśród osób żyjących w skrajnym ubóstwie, żeby do bezdomności nie dopuszczać, stąd słusznie Autorka podeszła do tematu w sposób bardzo holistyczny. Jednocześnie, w ocenie recenzenta, przyjęta teza zawiera w sobie dość utopijne założenie, że architektura mogłaby zatrzymać proces wykluczenia w ogóle. Wydaje się to niemożliwe, z uwagi właśnie na złożoność i genezę zjawiska.

Niezwykle cenne są wnioski, zawarte w szczególności w zał. 1 i 2 zawierające analizę krytyczną. Autorka dość rzadko odwołuje się w tekście właściwym do tych załączników, a stanowią one najbardziej wartościową część i efekt pracy badawczej Autorki. Trafny jest wniosek Autorki wskazujący, że tymczasowe i doraźne formy zamieszkania nie są skuteczne długoterminowo. Potencjał mają natomiast mieszkania, mieszkania ze wsparciem czy inne formy obecne np. w Wielkiej Brytanii czy Irlandii.

Ponadto należy wskazać, że praca została zredagowana starannie, zarówno pod względem stylistycznym, edytorskim, jak i graficznym.

Pozostałe drobne uwagi:

- bibliografia, która nie wyczerpuje poruszanej tematyki, brak odniesienia do badań nt. mieszkalnictwa w ośrodku w Gliwicach (patrz. A. Twardoch).

- numeracja tabel odzwierciedlająca numery rozdziałów jest nietypowa, dodatkowo różnica pomiędzy faktyczną numeracją fotografii w treści pracy a numeracją w zestawieniu fotografii na str.304-306
- wykaz stron internetowych (tzw. netografia) pozbawiony dat dostępu oraz nazwy treści (adres strony nie odzwierciedla jej zawartości)
- wykaz aktów prawnych nieprecyzyjny, o zbyt dużej ogólności np. Dzienniki Ustaw RP, dokumenty GUS czy „zapisy i przepisy prawne zawarte w dokumentach Ministerstwa Gospodarki i Pracy (MGiP), funkcjonujące do 2005 r.
- wykaz czasopism j.w. (Autorka po prostu wymieniła nazwy czasopism), podczas gdy wykazy źródeł przygotowuje się w celu ukazania własnego warsztatu naukowego, i by umożliwić odesłanie czytelnika / innego badacza do pokrewnych opracowań lub danych związanych z podjętym tematem badawczym, zaprezentować swój warsztat badawczy itp. Tak ogólnie przedstawione wykazy nie wnoszą nic do dysertacji.

4. Podsumowanie. Wniosek końcowy

Praca stanowi oryginalne przedstawienie i jednocześnie rozwiązanie problemu naukowego. Autorka, przygotowując dysertację wykazała się bardzo rozległą i interdyscyplinarną wiedzą w obszarze zarówno samej genezy bezdomności, jak i aspektów legislacyjnych czy dostępnych narzędzi nie tylko w Polsce ale i za granicą (Wielka Brytania, Szkocja, Finlandia), mających znaczenie dla wykonywania zawodu architekta.

Mimo, że Autorka czasem odbiega zarówno od treści i metod właściwych reprezentowanej dyscyplinie, kierując wywód w stronę aspektów socjologicznych i prawnych, zebrana wiedza oraz wnioski mają bardzo dużą wartość merytoryczną, a już sama tematyka ma ogromne znaczenie społeczne. Takie przedstawienie problemu badawczego jest jak najbardziej uprawnione i wzbogaca dyscyplinę wiodącą o ważne wnioski. Stąd w opinii recenzenta praca powinna zostać opublikowana w formie monografii, po wprowadzeniu niewielkich poprawek oraz po uzupełnieniu o materiał ilustracyjny.

Rozprawa spełnia wymagania formalne stawiane dysertacjom doktorskim, w tym w szczególności warunki artykułu 187 „Ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym (Dz. U. 2018, poz. 1668 z późn. zm.). W związku z powyższym, wnioskuję do Rady Dyscypliny Architektura i Urbanistyka Politechniki Warszawskiej o przyjęcie rozprawy i dopuszczenie jej do publicznej obrony.



dr hab. inż. arch. Agata Gawlak, prof. PP